

Міністерство освіти і науки України

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

Кафедра соціології управління та соціальної роботи

Кафедра соціології

**Вакуленко С.М.,
Сокурянська Л.Г.**

Методичні рекомендації для самостійної роботи

з навчальної дисципліни

«Соціологія сім'ї та молоді»

рівень вищої освіти _____ перший (бакалаврський)
галузь знань _____ 05 – Соціальні та поведінкові науки
спеціальність _____ 054 – Соціологія
освітня програма _____ “Соціально-політичні та маркетингові дослідження”
вид дисципліни _____ обов’язкова
факультет _____ соціологічний

2022 / 2023 навчальний рік

ЗМІСТ

ЧАСТИНА 1. «СОЦІОЛОГІЯ СІМ'Ї»

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДЛЯ ПІДГОТОВКИ ДО СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ	3
МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДЛЯ ВИКОНАННЯ КОНТРОЛЬНИХ РОБІТ	19
МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДЛЯ ПІДГОТОВКИ ДО ЕКЗАМЕНУ	20
РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА	22

ЧАСТИНА 2 «СОЦІОЛОГІЯ МОЛОДІ»

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДЛЯ ПІДГОТОВКИ ДО СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ	23
ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ ЗА ТЕМАМИ	32
МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДЛЯ ВИКОНАННЯ КОНТРОЛЬНИХ РОБІТ	35
МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДЛЯ ПІДГОТОВКИ ДО ЕКЗАМЕНУ	36
РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА	38

ЧАСТИНА 1. «СОЦІОЛОГІЯ СІМ'Ї»

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДЛЯ ПІДГОТОВКИ ДО СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

РОЗДІЛ 1. СІМ'Я ЯК ОБ'ЄКТ ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІОЛОГІЧНОЇ НАУКИ

Тема 1. Соціологія сім'ї як галузь соціологічного знання

Ключові поняття й терміни: соціологічний підхід, макросоціологічний підхід, мікросоціологічний підхід, соціальний інститут, мала соціальна група, первинна група, міжособистісні стосунки, сімейні ролі, посередницька роль сім'ї, умови життя сім'ї, структура сім'ї, функції сім'ї, спосіб життя сім'ї, життєвий цикл сім'ї, успішність функціонування сім'ї, сім'я, сімейна група, подружжя, батьківство, споріднення, сімейний і самотній спосіб життя, домогосподарство, шлюб, моногамія, полігамія, поліандрія, полігінія, ендогамія, екзогамія, гомогенність (гомогамність), гетерогенність (гетерогамність), патрілокальність, матрілокальність, патрілінеальні сім'ї, матрілінеальні сім'ї, ядро сім'ї, нуклеарна сім'я, розширена сім'я, повторна сім'я, повна сім'я, монобатьківська сім'я, малодітна сім'я, середньодітна сім'я, багатодітна сім'я, традиційна сім'я, неотрадиційна сім'я, егалітарна сім'я, партнерська сім'я.

План

1. Проблематика досліджень в соціології сім'ї. Предмет і об'єкт соціології сім'ї.
2. Макросоціологічний та мікросоціологічний підходи в соціології сім'ї: спільні та відмінні риси.
3. Визначення понять «сім'я» та «шлюб».
4. Основні типології сімей.
5. Функції сім'ї в суспільстві.
6. Соціологія сім'ї та інші наукові дисципліни, об'єктом вивчення яких виступає сім'я.

Питання для самоконтролю

1. Назвіть основні проблеми, що досліджуються в рамках соціології сім'ї як спеціальної соціологічної теорії.
2. Чому сім'я розглядається в соціології як подвійний феномен?
3. Розкрийте особливості макросоціологічного та мікросоціологічного підходів до вивчення сім'ї.
4. Чому сім'ю можна вважати посередником між особистістю й суспільством? Обґрунтуйте власну думку.
5. Надайте характеристику основних понять, якими послуговується соціологія сім'ї як спеціальна соціологічна теорія.
6. Дайте визначення сім'ї та шлюбу.
7. Чим відрізняються сім'я та домогосподарство?
8. Чому інститути шлюбу та сім'ї є фундаментальними інститутами суспільства?
9. Які критерії використовуються для побудови типологій сімей?
10. Чим відрізняються специфічні та неспецифічні функції сім'ї? Яких змін вони зазнали в процесі історичного розвитку?

Завдання для самостійної роботи

1. Як відомо, сім'я розглядається в соціології як феномен, що має подвійну природу: як соціальний інститут і як мала соціальна група. З сім'єю як соціальним інститутом тісно

пов'язаний інститут шлюбу. Проаналізуйте соціальні інститути шлюбу та сім'ї, заповнивши таку таблицю:

		Сім'я	Шлюб
1	Цілі інституту		
2	Функції щодо суспільства		
3	Функції стосовно інших соціальних інститутів (зазначте, яких)		
4.	Функції щодо особистості		
5	Норми, що підтримуються цим інститутом, та санкції за їх невиконання		
6	Ролі, що виконують індивіди, які включені в інститут, у відповідності з їх статусами		
7	Зразки поведінки, які цим статусам приписуються		

2. Які, на Ваш погляд, поняття, що використовуються в теорії малих груп, можуть бути застосовані в дослідженнях сім'ї як малої соціальної групи? Наведіть приклади.

3. Специфіка соціологічного підходу до вивчення сім'ї полягає в тому, що сім'я розглядається як посередник між особистістю й суспільством. В зв'язку з цим, американський соціолог У. Гуд зазначав, що «суспільство здатне існувати лише тоді, коли індивіди через посередництво сім'ї мотивуються до задоволення суспільних потреб». Як Ви розумієте це висловлювання? Чи згодні Ви з ним? Наведіть свої аргументи.

4. Однією з категорій соціології сім'ї як спеціальної соціологічної теорії є категорія «умови життя сім'ї». Умови життя сім'ї поєднують загальні соціальні умови (чинники макросередовища) та найближче соціальне оточення (чинники мікросередовища). На умови життя пересічної української сім'ї, на Ваш погляд, які з них здійснюють найбільший вплив?

Література

1. Вакуленко С.М. Соціологія сім'ї : навчально-методичний комплекс. Харків : ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2021. 68 с.
2. Молодіжна сімейна політика в Україні : колективна монографія / С.В. Ничипоренко та ін. Умань : Видавець Сочінський, 2011. 217 с. URL: <http://www.idss.org.ua/monografii/nichiporenko.pdf>.
3. Сімейний кодекс України. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2947-14>.
4. Сім'я та сімейні відносини в Україні: сучасні тенденції та стан розвитку. Київ : ТОВ Основа-Принт, 2009. 248 с. URL: <http://www.idss.org.ua/public.html>.
5. Слюсар Л.І. Шлюб в Україні у демографічному вимірі: історія і сучасність. Київ : Інститут демографії та соціальних досліджень ім. В.М. Птухи НАН України, 2021. 180 с.

Тема 2. Теоретичні підходи до вивчення сім'ї в соціології

Ключові поняття й терміни: макросоціологічний підхід, мікросоціологічний підхід, «патріархальна теорія» сім'ї, еволюційний (інституційно-історичний) підхід, матриархат, патріархат, груповий шлюб, індивідуальний шлюб, моногамна сім'я, функціональна парадигма, соціобіологічна теорія, теорія сексуального договору, структурно-функціональний аналіз, конфліктологічна парадигма, феміністські теорії, корньова сім'я,

партнерська сім'я, символічний інтеракціонізм, інтеракція, символ, значення, визначення ситуації, теорія ролей, прийняття ролі іншого, гра ролей, значимий інший, генералізований інший, Я-концепція, теорія обміну, баланс обміну, шлюбний ринок, етнометодологія, метод етнометодологічної редукції, психоаналіз, Ід, Его, Супер-Его, репресивна соціалізація, сімейний тест.

План

1. Макросоціологічні та мікросоціологічні теорії сім'ї: типологія теоретичних підходів.
2. Еволюційний (інституційно-історичний) підхід.
3. Функціоналістська парадигма в дослідженнях сім'ї.
4. Конфліктологічна парадигма у вивченні сім'ї.
5. Системний підхід і його внесок у дослідження сім'ї.
6. Феміністські теорії як система поглядів на шлюб та сім'ю.
7. Теорія символічного інтеракціонізму.
8. Теорія соціального обміну.
9. Сім'я з точки зору представників етнометодології та феноменологічної соціології.
10. Психоаналіз, соціограма та соціометрія як мікросоціологічні теорії сім'ї.

Питання для самоконтролю

1. Проведіть порівняльний аналіз двох теорій походження сім'ї та шлюбу: теорії патріархальної й теорії їхнього історичного походження.
2. Поясніть, що таке матріархат і патріархат.
3. Проаналізуйте методологічні засади теорії походження шлюбу та сім'ї, що її запропонували Л. Морган та Ф. Енгельс.
4. Охарактеризуйте соціобіологічне пояснення походження шлюбу та сім'ї, теорію сексуального договору.
5. Структурно-функціональний підхід в дослідженнях сім'ї як соціального інституту: його особливості та положення, що піддаються критиці.
6. Яким чином, з точки зору прибічників теорії структурного функціоналізму, відбувається поділ ролей у сім'ї?
7. Які положення стосовно шлюбу та сім'ї відрізняють конфліктологічну парадигму від інших макросоціологічних теорій сім'ї?
8. В чому полягають особливості системного підходу до вивчення сім'ї та шлюбу?
9. Що таке фемінізм? Які існують напрями й течії фемінізму? Розкрийте його положення, що стосуються суспільних та шлюбно-сімейних відносин.
10. Який напрямок досліджень сім'ї започаткував Ф. Ле Пле? Який тип сім'ї був взятий за основу його концепції?
11. Теорія символічного інтеракціонізму, спрямована, насамперед, на вивчення одного з різновидів сімейної поведінки особистості. Якого саме? Обґрунтуйте свою відповідь.
12. Обмін якими цінностями з точки зору теорії соціального обміну може відбуватися, коли основою процесу вибору шлюбного партнера виступають романтичні почуття, кохання?
13. Поясніть, чому в психоаналітичній теорії сімейним стосункам індивіда приділяється надзвичайна увага?
14. Метод етнометодологічної редукції: розкрийте його основні положення. Яка дисципліна (етнографія, методологія, етнонаука) є тотожною до етнометодології?

Завдання для самостійної роботи

1. Проаналізуйте основні положення теорії походження сім'ї та шлюбу Моргана–Енгельса. Поясніть, в чому полягає обмеженість цієї теорії. Порівняйте її із сучасними концепціями.

2. Поясніть, яким чином підходи до визначення гендерних ролей у сучасному суспільстві відрізняються від попередніх історичних етапів? Наведіть приклади.

3. Проведіть порівняльний аналіз проблеми рівності-нерівності чоловіків і жінок у шлюбно-сімейних стосунках і в суспільному житті з точки зору теорії структурного функціоналізму, соціобіологічних теорій, конфліктологічних та феміністських теорій. Спираючись на ці теорії, сформулюйте своє бачення «рівності», «рівноправності», «рівних відносин», «рівних можливостей» чоловіка й жінки в шлюбно-сімейному та суспільному житті.

4. Чи можна вважати, що теза Е. Бьорджесса про перехід від сім'ї-інституту до партнерської сім'ї пов'язана не тільки з посиленням емоційних зв'язків подружжя, але й зі зникненням інституційних відносин сім'ї? Чи правильно ототожнювати «інституційне» з нормативністю, з чимось безальтернативним, що усуває свободу індивідуального вибору? Поясніть свою відповідь.

5. Як у психоаналітичній теорії на ґрунті сімейної життєдіяльності розкривається конфлікт особистості й суспільства? В чому полягає цей конфлікт? Обґрунтуйте свою відповідь. Наведіть приклади.

Література

1. Вакуленко С.М. Соціологія сім'ї : навчально-методичний комплекс. Харків : ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2021. 68 с.

2. Вакуленко С.М., Маслова А.В. Соціальна робота з монобатьківськими сім'ями в контексті плуралізації шлюбно-сімейних відносин. *Актуальні проблеми філософії та соціології*. 2021. № 9. С. 59–64.

3. Сім'я та сімейні відносини в Україні: сучасні тенденції та стан розвитку. Київ : ТОВ Основа-Принт, 2009. 248 с. URL: <http://www.idss.org.ua/public.html>.

4. Сучасна українська сім'я: медико-соціальні аспекти : колективна монографія / В.М. Лісовий та ін. Х. : Майдан, 2009. 268 с.

5. Шлюб, сім'я та дітородні орієнтації в Україні. К. : АДЕФ-Україна, 2008. 256 с. URL: <http://www.idss.org.ua/monografii/Book-Shlub-web.pdf>.

Тема 3. Етапи історичного розвитку сім'ї як соціального інституту

Ключові поняття й терміни: фамілізм, фамілістична культура, інцест, проміскуїтет, кровноспоріднена сім'я, пуналуальна сім'я, синдіасмічна сім'я, моногамна сім'я, соціальна організація сім'ї-роду, відтворення поколінь, соціальні норми багатодітності, табу на втручання в репродуктивний цикл, виробничі табу на статеві стосунки, сімейна економіка, пріоритет сімейних зв'язків, міжпоколінні зв'язки, влада старшинства, традиційна сім'я, сучасна сім'я, занепад посередницької функції сім'ї, соціальні норми малодітності, зняття заборони на втручання в репродуктивний цикл, перехід функцій сім'ї до інших соціальних інститутів, кон'югація, сімейна рівність, критерії виконання сімейних функцій, модернізація, сімейна дезорганізація, криза сім'ї.

План

1. Основні етапи еволюції шлюбно-сімейних відносин.
2. Дофамілістичний період розвитку сім'ї та шлюбу.
3. Розвиток сім'ї на доіндустріальному етапі.

4. Сім'я в суспільствах індустріального типу.
5. Тенденції сучасного розвитку сім'ї як соціального інституту.
6. Сім'я постмодерного суспільства.

Питання для самоконтролю

1. З яких етапів складається процес історичного розвитку сім'ї як соціального інституту?
2. Поясніть, в чому полягають особливості сім'ї в дофамілістичний період її існування? Яких форм набувала сім'я в процесі розвитку?
3. Що ви знаєте про сім'ю в рабовласницькому суспільстві?
4. Розкрийте основні риси життєдіяльності сім'ї в традиційному суспільстві.
5. Які зміни відбуваються в суспільстві з розвитком великого капіталістичного виробництва? Як вони позначаються на інституті сім'ї?
6. Проведіть порівняльний аналіз традиційної та сучасної моделей сім'ї.
7. Охарактеризуйте основні тенденції, що фіксуються в сфері шлюбно-сімейних відносин сучасного суспільства.
8. Чи поділяєте Ви точку зору деяких дослідників, які вважають, що наразі сім'я як соціальний інститут перебуває в кризовому стані? В чому полягає сутність цієї кризи?
9. Порівняйте концепції модернізації сім'ї та кризи сім'ї.
10. Як співвідносяться між собою поняття «криза» сім'ї та «дезорганізація» сім'ї?

Завдання для самостійної роботи

1. Чи можна вважати поширення офіційно незареєстрованих шлюбів ознакою кризи інститутів шлюбу та сім'ї? Чи це може свідчити лише про те, що відбуваються зміни в ціннісно-мотиваційній структурі шлюбної поведінки? Обґрунтуйте власну точку зору.
2. Однією з тенденцій сучасного розвитку шлюбно-сімейних відносин є значне зростання абсолютних та відносних показників розлучень. Як відомо, фахівці розцінюють цю тенденцію неоднозначно. Однією з точок зору є та, що розлучення відіграють функціональну роль у житті суспільства, оскільки право на розлучення символізує свободу особистості. Чи згодні Ви з нею? Поясніть свою думку. Як Ви вважаєте, до яких позитивних і негативних наслідків це право може приводити?

Література

1. Аксьонова С.Ю. Гендерні відмінності витрат часу на домашню роботу. *Демографія та соціальна економіка*. 2013. № 2 (20). С. 126–136. URL: <http://dse.org.ua/archive/20/12.pdf>.
2. Вакуленко С.М. Соціологія сім'ї : навчально-методичний комплекс. Харків : ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2021. 68 с.
3. Митрега А. Сучасна польська сім'я: виклики та ризики постмодерну. *Журнал досліджень соціальної політики*. 2010. № 3, т. 8. С. 373–392.
4. Слюсар Л.І. Сім'я в сучасній Україні: інституційна криза чи постіндустріальна трансформація? *Демографія та соціальна економіка*. 2007. № 1. С. 28–38. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/11686/03-Slusar.pdf?sequence=1>.
5. Слюсар Л.І. Шлюб в Україні у демографічному вимірі: історія і сучасність. Київ : Інститут демографії та соціальних досліджень ім. В.М. Птухи НАН України, 2021. 180 с.
6. Сучасна харківська сім'я в соціологічному вимірі : звіт за результатами дослідження / С.М. Аніпченко, Р.І. Борисов, С.М. Вакуленко, О.С. Зубарев, Л.Г. Сокурнянська / за редакцією Л.Г. Сокурнянської. Видавництво "Парус-Друк". 2020. 64 с.
7. Толстокорова А.В. Українська транснаціональна сім'я як модернізована модеот сімейних відносин: панацея, яд чи плацебо? *Соціологічний журнал*. 2013. № 2. С. 43–64.

РОЗДІЛ 2. СІМЕЙНА ПОВЕДІНКА ОСОБИСТОСТІ

Тема 4. Шлюбна поведінка

Ключові поняття й терміни: сімейна поведінка, шлюбна поведінка, шлюбний вибір, серійна моногамія, жорстка моногамія, шлюбний ринок, шлюбний градієнт, гетерогамія, гомогамія, екзогамія, ендогамія, соціологічні теорії шлюбного вибору, соціально-психологічні теорії шлюбного вибору, шлюбний контракт.

План

1. Поняття сімейної поведінки особистості та її різновиди.
2. Тенденції в шлюбній поведінці, що відрізняють сучасне суспільство.
3. Поняття шлюбної поведінки. Поняття та шлюбного вибору (відбору).
4. Чинники, що впливають на шлюбний вибір.
5. Соціологічні теорії шлюбного вибору.
6. Теорії шлюбного вибору в соціальній психології.
7. Роль дошлюбних чинників у процесі створення та подальшого функціонування сім'ї.
8. Практика укладання й застосування шлюбних угод: закордонний і вітчизняний досвід.

Питання для самоконтролю

1. Дайте визначення поняття «сімейна поведінка особистості». Які різновиди поведінки особистості прийнято відносити до сімейної поведінки?
2. Дайте характеристику змін, що знаходять прояв у сфері шлюбної поведінки особистості в сучасному суспільстві. Яким чином вони пов'язані з іншими трансформаційними процесами в рамках інститутів шлюбу та сім'ї?
3. Що таке шлюбна поведінка? Які складові до неї відносять? Чи пов'язана шлюбна поведінка із шлюбним вибором? Як саме?
4. Чим відрізняються феномени, що мають назву «серійна моногамія» та «жорстка моногамія»? Яким чином на їхній еволюції позначився конкретно-історичний характер шлюбного відбору?
5. В які основні групи поєднують чинники, що мають вплив на шлюбний вибір?
6. Стосовно яких якостей майбутнього партнера по шлюбу, на думку дослідників, визначальний вплив має принцип гомогамії?
7. Дайте пояснення процесу шлюбного вибору з точки зору соціалізаційної теорії. З точки зору теорії соціального обміну.
8. Які вихідні положення поєднують соціально-психологічні теорії, що стосуються процесу шлюбного вибору?
9. Чи можуть деякі особливості, що проявляються на етапі, який передує укладанню шлюбу, впливати на подальше сімейне життя? На процес адаптації подружжя? На успішність функціонування сім'ї в перші роки?
10. Що являє собою шлюбна угода (шлюбний контракт)? Яким чином, на думку фахівців, практика укладання шлюбних угод може позначитися на подальшому шлюбному житті?

Завдання для самостійної роботи

1. Які чинники, на Вашу думку, можуть відігравати дестабілізуючу роль на перших стадіях існування сім'ї?
2. Деякі соціологи стверджують, що в наш час у структурі потреб особистості

необхідно поряд з потребою у шлюбі (в шлюбному стані, статусі, тобто в тому, що породжується соціокультурними нормами шлюбу та сім'ї) необхідно виокремлювати також потребу в шлюбному партнері. Виходячи з цього, під час розроблення програм та інструментаріїв досліджень треба розрізняти два цих пласти потреб і, відповідно, вимірювати їх за допомогою різних емпіричних індикаторів. Спираючись на вивчений теоретичний матеріал, розробіть системи емпіричних індикаторів, за допомогою яких, на Ваш погляд, можна було б досліджувати потребу в шлюбі та потребу в шлюбному партнері. Оформіть свою відповідь у вигляді соціологічної анкети.

Література

1. Вакуленко С.М. Соціологія сім'ї : навчально-методичний комплекс. Харків : ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2021. 68 с.
2. Василенко І.А. Особливості стосунків подружжя у сім'ях різного типу за задоволеністю шлюбом. *Габітус: науковий журнал з соціології та психології*. 2021. Вип. 24. Том 2. С. 20–24.
3. Вовк А.І. Роль сім'ї у розвитку шлюбного потенціалу дитини. *Габітус: науковий журнал з соціології та психології*. 2022. Вип. 34. С. 64–69.
4. Денисенко А.О., Барабаш В.В. Особливості ставлення жінок до “цивільного” чоловіка. *Габітус: науковий журнал з соціології та психології*. 2021. Вип. 26. С. 168–172.
5. Кухта М.П. Чинники відмови молодих жінок України від побудови сім'ї. *Габітус: науковий журнал з соціології та психології*. 2021. Вип. 32. С. 32–39.
6. Леонова І.М. Причини самотності жінок з різних соціальних груп. *Габітус: науковий журнал з соціології та психології*. 2021. Вип. 29. С. 160–167.
7. Леонова І.М. Суб'єктивне ставлення жінок до самотності. *Габітус: науковий журнал з соціології та психології*. 2022. Вип. 34. С. 70–79.
8. Населення України. Демографічні тенденції в Україні у 2002–2019 рр. : кол. моногр. / за ред. О.М. Гладуна ; НАН України, Ін-т демографії та соціальних досліджень імені М.В. Птухи. Київ, 2020. 174 с.
9. Потапчук Є.М. Чинники міжособистісної сумісності майбутніх шлюбних партнерів. *Габітус: науковий журнал з соціології та психології*. 2021. Вип. 24. Том 2. С. 167–171.
10. Сімейний кодекс України. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2947-14>.
11. Сім'я та сімейні відносини в Україні: сучасні тенденції та стан розвитку. Київ : ТОВ Основа-Принт, 2009. 248 с. URL: <http://www.idss.org.ua/public.html>.
12. Слюсар Л.І. Розлучення в Україні в демографічному вимірі: минуле і сучасність. *Демографія та соціальна економіка*. 2014. № 2 (22). С. 78–89. URL: <http://dse.org.ua/archive/22/7.pdf>.
13. Слюсар Л.І. Шлюб в Україні у демографічному вимірі: історія і сучасність. Київ : Інститут демографії та соціальних досліджень ім. В.М. Птухи НАН України, 2021. 180 с.
14. Цьомик Х.Б. Психологічна сутність подружніх взаємин у зарубіжних та вітчизняних дослідженнях. *Габітус: науковий журнал з соціології та психології*. 2021. Вип. 24. Том 2. С. 177–183.
15. Шлюб, сім'я та дітородні орієнтації в Україні. К. : АДЕФ-Україна, 2008. 256 с. URL: <http://www.idss.org.ua/monografii/Book-Shlub-web.pdf>.

Тема 5. Сексуальна поведінка

Ключові поняття й терміни: сексуальна поведінка, статеве життя, статева роль, статева культура, сексуальний сценарій, дошлюбна сексуальна поведінка, подвійний стандарт, контрацепція.

План

1. Сексуальна поведінка: визначення поняття та мети.
2. Зміст сексуальної поведінки з точки зору соціологічного підходу.
3. Типологія етичних сексуальних систем.
4. Взаємозв'язок сексуальної та репродуктивної поведінки.
5. Зміни, що відбуваються в сфері сексуальної поведінки в сучасному суспільстві.
6. Основні напрями соціологічних досліджень в сфері сексуальної поведінки.

Питання для самоконтролю

1. Що таке сексуальна поведінка? Розкрийте основні її цілі.
2. Що таке сексуальний сценарій?
3. Охарактеризуйте основні типи етичних сексуальних систем.
4. Яким чином пов'язані між собою сексуальна поведінка особистості та її репродуктивна поведінка?
5. У чому полягають зміни, що відбуваються в сфері сексуальної поведінки в сучасному суспільстві?

Література

1. Асєєва Ю.О. Сучасний погляд на проблему сексуальної та гендерної ідентичності. *Габітус: науковий журнал з соціології та психології*. 2021. Вип. 25. С. 52–57.
2. Вакуленко С.М. Соціологія сім'ї : навчально-методичний комплекс. Харків : ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2021. 68 с.
3. Потапчук Є.М. Чинники міжособистісної сумісності майбутніх шлюбних партнерів. *Габітус: науковий журнал з соціології та психології*. 2021. Вип. 24. Том 2. С. 167–171.
4. Сімейний кодекс України. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2947-14>.
5. Слюсар Л.І. Позашлюбна народжуваність в Україні: сучасні особливості в контексті європейського розвитку. *Демографія та соціальна економіка*. 2018. № 3 (34). С. 26–38.

Тема 6. Репродуктивна поведінка сім'ї

Ключові поняття й терміни: репродуктивна поведінка, демографічна структура, середня кількість дітей у сім'ї, дітність, бездітність, репродуктивний цикл, повнота репродуктивного циклу, репродуктивний процес, потреба в дітях, репродуктивні настанови, репродуктивні мотиви, економічні, соціальні і психологічні мотиви народження дітей, репродуктивні норми, ідеальна, бажана та очікувана кількість дітей, соціальні норми малодітності, середньодітності, багатодітності, шаблони і лінії репродуктивної поведінки, результати репродуктивної поведінки, планування сім'ї, концепції планування сім'ї.

План

1. Поняття репродуктивної поведінки, специфіка її соціологічного вивчення.
2. Структура репродуктивної поведінки.
3. Результати репродуктивної поведінки.
4. Процес прийняття репродуктивних рішень.
5. Репродуктивна поведінка та проблеми планування сім'ї.
6. Поняття планування сім'ї. Основні концепції планування сім'ї.
7. Репродуктивна поведінка сучасної української сім'ї.

Питання для самоконтролю

1. Дайте визначення поняття «репродуктивна поведінка». В чому полягає специфіка її соціологічного вивчення?
2. Що таке репродуктивний процес і репродуктивний цикл? В яких випадках говорять про повний або неповний репродуктивний цикл?
3. Що таке протогенетичний та інтергенетичний інтервали? У яких випадках вони можуть збігатися?
4. Що в соціології сім'ї вважається найважливішим спонукальним мотивом репродуктивної поведінки особистості? За якими параметрами досліджується репродуктивна поведінка?
5. Охарактеризуйте економічні, соціальні та психологічні репродуктивні мотиви.
6. Як співвідносяться між собою репродуктивні мотиви та мотиви обмеження народжуваності?
7. В чому можуть проявлятися результати репродуктивної поведінки?
8. Що таке проблемна та рутинна репродуктивна поведінка? Яка сім'я вважається багатодітною в Україні?
9. Дайте визначення поняття «планування сім'ї». Розкрийте зміст основних концепцій планування сім'ї.

Завдання для самостійної роботи

1. Прокоментуйте таке висловлювання: «Народження дітей, репродуктивна поведінка людини є, з одного боку, справою особистою, а з іншого – суспільною».
2. Як відомо, репродуктивні мотиви поділяються на економічні, соціальні та психологічні. Використовуючи вивчений теоретичний матеріал, розробіть систему індикаторів, за допомогою яких, на Вашу думку, можна вимірювати ці мотиви.
3. Розробіть програму та інструментарій дослідження, спрямованого на вивчення репродуктивної поведінки сімей.

Література

1. Вакуленко С.М. Соціологія сім'ї : навчально-методичний комплекс. Харків : ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2021. 68 с.
2. Населення України. Демографічні тенденції в Україні у 2002–2019 рр. : кол. моногр. / за ред. О.М. Гладуна ; НАН України, Ін-т демографії та соціальних досліджень імені М.В. Птухи. Київ, 2020. 174 с.
3. Гаража Н.Д., Таран О.П. Соціально-психологічні чинники ставлення сучасних жінок до материнства. *Габітус: науковий журнал з соціології та психології*. 2021. Вип. 30. С. 91–96.
4. Майданік І.П. Вплив закордонного працевлаштування на особливості дітородної поведінки зворотних мігрантів. *Демографія та соціальна економіка*. 2020. № 4 (42). С. 41–55.
5. Населення України. Народжуваність в Україні у контексті суспільно-трансформаційних процесів. К. : АДЕФ-Україна, 2008. 288 с. URL: http://www.idss.org.ua/monografii/Book-Naselenie_.pdf.
6. Сім'я та сімейні відносини в Україні: сучасні тенденції та стан розвитку. Київ : ТОВ Основа-Принт, 2009. 248 с. URL: <http://www.idss.org.ua/public.html>.
7. Слюсар Л.І. Позашлюбна народжуваність в Україні: сучасні особливості в контексті європейського розвитку. *Демографія та соціальна економіка*. 2018. № 3 (34). С. 26–38.
8. Сучасна українська сім'я: медико-соціальні аспекти : колективна монографія / В.М. Лісовий та ін. Х. : Майдан, 2009. 268 с.

9. Шлюб, сім'я та дітородні орієнтації в Україні. К. : АДЕФ-Україна, 2008. 256 с.
URL: <http://www.idss.org.ua/monografii/Book-Shlub-web.pdf>.

Тема 7. Батьківська поведінка та її особливості

Ключові поняття й терміни: інститут батьківства, материнство, батьківство, біологічне батьківство, соціальне батьківство, структура сім'ї, типи сімей, батьківські практики, соціалізація, агенти соціалізації, міжособистісний статус в сім'ї, конфліктна соціалізація, дисфункціональна соціалізація.

План

1. Батьківство як об'єкт соціологічного аналізу.
2. Культурно-історичні аспекти материнства й батьківства.
3. Теоретичні підходи до вивчення батьківства в соціології сім'ї.
4. Тенденції розвитку інституту батьківства на сучасному етапі.
5. Батьки й діти: проблеми адаптації до суспільних умов, що змінюються.

Питання для самоконтролю

1. Якими особливостями відзначалися батьківські ролі в різні історичні епохи?
2. В чому полягають відмінності між соціальним і біологічним батьківством? Наведіть приклади їхнього поєднання.
3. Охарактеризуйте основні теоретичні підходи до вивчення батьківства, що склалися в соціології сім'ї.
4. Інститут батьківства на сучасному етапі: визначальні тенденції.
5. Що таке транснаціональна сім'я? Якими є особливості виконання батьківських ролей у таких сім'ях?
6. Проаналізуйте основні проблеми, що виникають у стосунках батьків і дітей у сучасних сім'ях.

Завдання для самостійної роботи

1. Які проблеми в стосунках між різними поколіннями є найбільш поширеними в сучасних сім'ях? Свою відповідь обґрунтуйте, спираючись на одержаний теоретичний матеріал і дані соціологічних досліджень.

Література

1. Вакуленко С.М. Соціологія сім'ї : навчально-методичний комплекс. Харків : ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2021. 68 с.
2. Вакуленко С.М., Маслово А.В. Соціальна робота з монобатьківськими сім'ями в контексті плюралізації шлюбно-сімейних відносин. *Актуальні проблеми філософії та соціології*. 2021. № 9. С. 59–64.
3. Гаража Н.Д., Таран О.П. Соціально-психологічні чинники ставлення сучасних жінок до материнства. *Габітус: науковий журнал з соціології та психології*. 2021. Вип. 30. С. 91–96.
4. Курдибаха О.М. Вплив сім'ї на формування особистості. *Габітус: науковий журнал з соціології та психології*. 2020. Вип. 158–162.
5. Курило І.О. Батьківство у демографічному контексті: методологічні засади дослідження та деякі тенденції розвитку. *Демографія та соціальна економіка*. 2016. № 3 (28). С. 11–25.
6. Liudmyla Sokurianska, Svitlana Vakulenko Повсякденність сучасної сім'ї: практики та ризики в умовах суспільства, що змінюється (кейс Харкова). *Вісник ХНУ імені В.Н.*

Каразіна. Серія “Соціологічні дослідження сучасного суспільства: методологія, теорія, методи”. 2020. Т. 45. С. 58–68.

7. Сімейний кодекс України. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2947-14>.

8. Слюсар Л.І. Специфіка батьківства у сім'ях різних типів: проблеми, ризики та шляхи їх мінімізації. *Демографія та соціальна економіка*. 2017. № 3 (31). С. 24–36.

9. Стрельник О.О. Практики поєднання матерями оплачуваної роботи й турботи про дітей (досвід соціологічного аналізу). *Соціологічні дослідження*. 2016. № 8. С. 64–70.

10. Субашкевич І.Р., Пруднікова О.А. Соціально-психологічні особливості дитячо-батьківських відносин. *Габітус: науковий журнал з соціології та психології*. 2021. Вип. 23. С. 213–216.

11. Сучасна харківська сім'я в соціологічному вимірі : звіт за результатами дослідження / С.М. Аніпченко, Р.І. Борисов, С.М. Вакуленко, О.С. Зубарев, Л.Г. Сокурняська / за редакцією Л.Г. Сокурняської. Видавництво “Парус-Друк”. 2020. 64 с.

12. Толстокорова А.В. Любов по телефону: роль мобільної телефонії в транснаціональному материнстві українських заробітчанонок. *Журнал соціології та соціальної антропології*. 2013. № 4, т. XVI. С. 142–158.

13. Толстокорова А.В. “Мама мие раму в Римі”: гендерні аспекти транснаціонального батьківства в Україні. *Журнал досліджень соціальної політики*. 2012. № 3, т. 10. С. 393–408.

14. Толстокорова А.В. “Тата всілякі потрібні”: трансформація інституту батьківства в українській транснаціональній сім'ї. *Журнал соціології та соціальної антропології*. 2014. № 3, т. XVII. С. 94–111.

15. Хоржевська І.М., Гречешнюк І.В. Емоційний стан дитини в ситуації розлучення батьків. *Габітус: науковий журнал з соціології та психології*. 2021. Вип. 30. С. 185–189.

16. Хоржевська І.М., Погорелова А.Ю. Особливості емоційного стану дитини з неповної сім'ї. *Габітус: науковий журнал з соціології та психології*. 2021. Вип. 32. С. 125–128.

Тема 8. Життєвий цикл сім'ї

Ключові поняття й терміни: сім'я як первинна група, життєвий цикл сім'ї, критерії конструювання життєвого циклу сім'ї, класифікація та схеми сімейного циклу, методи статистичної типологізації сімейного циклу, когортний аналіз, метод реального покоління, стадія передбатьківства, стадія репродуктивного батьківства, стадія соціалізаційного батьківства, стадія прабатьківства, тривалість сімейного циклу, повний сімейний цикл, неповнота сімейного циклу, сімейні події, стресогенність життєвого циклу сім'ї, метод сімейних біографій та життєвих історій, метод умовного покоління.

План

1. Життєвий цикл сім'ї: визначення поняття.
2. Мікросоціологія сім'ї та демографія сім'ї як споріднені дисципліни, що мають спільний об'єкт вивчення.
3. Основні теоретичні підходи, що використовуються в дослідженнях життєвого циклу сім'ї. Інструментальний підхід. Феноменологічний підхід.
4. Методологія визначення стадій сімейного циклу.
5. Критерії, за якими визначається повнота життєвого циклу сім'ї. Ознаки неповного життєвого циклу сім'ї.

6. Вивчення життєвого циклу сімей за допомогою методу сімейних біографій (життєвих історій сімей).

Питання для самоконтролю

1. Що таке життєвий цикл сім'ї?
2. Розкрийте, в чому полягає сутність життєвого циклу сім'ї як об'єкта вивчення демографії сім'ї та мікросоціології сім'ї.
3. Інструментальний підхід у дослідженнях життєвого циклу сім'ї: основні характеристики й особливості.
4. Феноменологічний підхід у дослідженнях життєвого циклу сім'ї: основні характеристики й особливості.
5. Яким чином визначаються стадії життєвого циклу сім'ї?
5. Чим відрізняється репродуктивний період від стадії репродуктивного батьківства?
6. Що таке неповнота життєвого циклу сім'ї? Які чинники можуть на неї впливати?
7. Розкрийте зміст методу сімейних біографій чи життєвих історій сімей (сімейних біографій).

Завдання для самостійної роботи

1. Розподіліть види депривацій батьків від дітей та дітей від батьків та подружніх роз'єднань відповідно до кожної стадії життєвого циклу сім'ї. Складіть класифікацію типів сімей з урахуванням опису видів депривації і роз'єднань стосовно кожної стадії циклу.

2. Нижче наводиться список стресогенних ситуацій, одержаний в одному з досліджень: смерть чоловіка (жінки); розлучення; роз'їзд подружжя; вирок суду; смерть близького родича, травма чи захворювання, одруження; звільнення з роботи; примирення в шлюбі; вихід на пенсію; погіршення здоров'я когось з близьких; вагітність; сексуальні проблеми; поповнення в сім'ї; пристосування до нових умов бізнесу; зміна матеріального становища; смерть близького друга (подруги); перехід на іншу роботу; сімейні конфлікти відбуваються частіше (рідше); позика або кредит; агресія; тривале захворювання родича; наркоман або ВІЛ-інфікований у сім'ї; зміна обов'язків на роботі; син чи дочка залишають сім'ю; конфлікти з родичами чоловіка (жінки); видатний особистий успіх; чоловік (жінка) починає (кидає) працювати; початок (завершення) навчання; зміна умов проживання; зміна особистих звичок; неприємності з керівництвом на роботі; зміна розпорядку та умов роботи; зміна місця проживання; зміна навчального закладу; зміна звичного місця відпочинку; зміни в релігійній активності; зміни в соціальній активності; зміни в режимі сну; сімейні свята стали частішими (рідшими). Вам пропонується визначити стреси, що стосуються сім'ї, та згрупувати їх за стадіями життєвого циклу сім'ї згідно з класифікацією Р. Раппопорт.

3. Спираючись на метод сімейних біографій, спробуйте його використати стосовно життєвої історії власної сім'ї.

Література

1. Вакуленко С.М. Соціологія сім'ї : навчально-методичний комплекс. Харків : ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2021. 68 с.

2. Сучасна харківська сім'я в соціологічному вимірі : звіт за результатами дослідження / С.М. Аніпченко, Р.І. Борисов, С.М. Вакуленко, О.С. Зубарев, Л.Г. Сокурянська / за редакцією Л.Г. Сокурянської. Видавництво "Парус-Друк". 2020. 64 с.

3. Саріогло В.Г. Мікродані у соціально-економічних дослідженнях : монографія / Нац. академія наук України, Ін-т демографії та соц. досліджень ім. М.В. Птухи. Умань : Видавець "Сочінський М.М.", 2021. 296 с.

4. Сім'я та сімейні відносини в Україні: сучасні тенденції та стан розвитку. Київ : ТОВ Основа-Принт, 2009. 248 с. URL: <http://www.idss.org.ua/public.html>.

РОЗДІЛ 3. ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА І СІМ'Я

Тема 9. Сімейна політика держави

Ключові поняття й терміни: сімейні зміни, сімейна дезорганізація, криза сім'ї, соціальні проблеми сім'ї, сімейна політика, соціальний захист, соціальна підтримка сімей.

План

1. Зміст і сутність сімейної політики.
2. Теоретичні підходи до вивчення сімейної політики в зарубіжній соціології.
3. Теоретичні підходи в дослідженнях сімейної політики на пострадянському просторі.
4. Об'єкт, предмет, суб'єкти, цілі, функції сімейної політики.
5. Принципи сімейної політики.

Питання для самоконтролю

1. В чому полягає зміст і сутність сімейної політики? Чи завжди держава повинна проводити власну сімейну політику? Обґрунтуйте свою відповідь.
2. Як Ви вважаєте, чи може держава, використовуючи сімейну політику, впливати на розвиток таких соціальних інститутів, як сім'я, шлюб, батьківство? Обґрунтуйте власну думку.
3. Чи можна стверджувати, що деякі особливості історичного розвитку українського суспільства безпосередньо вплинули на процеси, що наразі спостерігаються в сфері шлюбно-сімейних відносин?
4. Які проблеми в реалізації сімейної політики в нашій країні Ви можете виокремити?

Завдання для самостійної роботи

1. Як відомо, існують два підходи до розгляду сучасних трансформацій сім'ї: парадигма модернізації та парадигма кризи сім'ї. Кожна з них пропонує власну концепцію сімейної політики держави. Яка з цих концепцій, на Ваш погляд, є найбільш прийнятною для України? Поясніть свою точку зору.
2. Як Ви вважаєте, які заходи в межах сімейної політики держави необхідні для покращення сучасної демографічної ситуації в Україні? Аргументуйте свою відповідь.

Література

1. Вакуленко С.М. Соціологія сім'ї : навчально-методичний комплекс. Харків : ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2021. 68 с.
2. Концепція державної сімейної політики від 17.09.99 р. № 1063-XIV. *Відомості Верховної Ради України*. 1999. № 46–47. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1063-14>.
3. Сімейний кодекс України. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2947-14>.
4. Вакуленко С.М., Маслово А.В. Соціальна робота з монобатьківськими сім'ями в контексті плюралізації шлюбно-сімейних відносин. *Актуальні проблеми філософії та соціології*. 2021. № 9. С. 59–64.
5. Вакуленко С.М., Яковенко Т.В. Транснаціональні сім'ї як об'єкт сімейної політики. *East European Science Journal*. 2020. Vol. 2. № 7 (59). Р. 50–53. URL: <https://eesa-journal.com/>.
6. Іващенко Т.Ю. Оцінка сучасних заходів підтримки сімей з дітьми в Україні. *Демографія та соціальна економіка*. 2014. № 2 (22). С. 90–100. URL: <http://dse.org.ua/archive/22.html>.

7. Крімер Б.О. Особливості сімейної політики у великих містах в умовах демографічного переходу. *Демографія та соціальна економіка*. 2021. № 1 (43). С. 19–37.
8. Крімер Б.О. Політика сприяння самотнім батькам: сучасний стан та перспективи розвитку. *Демографія та соціальна економіка*. 2019. № 2(36). С. 39–51.
9. Молодіжна сімейна політика в Україні : колективна монографія / С.В. Ничипоренко та ін. Умань : Видавець Сочінський, 2011. 217 с. URL: <http://www.idss.org.ua/monografii/nichiporenko.pdf>.
10. Підвальна Ю., Дзюнь А. Соціальна підтримка сімей самотніх матерів: вітчизняний і зарубіжний досвід. *Соціальна робота та соціальна освіта*. 2018. № 1. С. 35–46.
11. Саріогло В.Г. Мікродані у соціально-економічних дослідженнях : монографія / Нац. академія наук України, Ін-т демографії та соц. досліджень ім. М.В. Птухи. Умань : Видавець “Сочінський М.М.”, 2021. 296 с.
12. Становище сімей в Україні (за підсумками 2010–2013 років) : Щорічна державна доповідь Президентів України, Верховній Раді України, Кабінету Міністрів України про становище сімей та стан реалізації державної сімейної політики. Київ : Міністерство України у справах сім’ї, молоді та спорту, Державний інститут сімейної та молодіжної політики, 2014. 241 с. URL: <https://dismp.gov.ua/downloads/stanovishhe-simej-v-ukrayini-za-pidsumkami-2010-2013-rokiv>.
13. Стрельник О.О. Державний неотрадиціоналізм і сімейна політика в Україні. *Соціологічні дослідження*. 2014. № 9. С. 97–102.
14. Сучасна українська сім’я: медико-соціальні аспекти : колективна монографія / В.М. Лісовий та ін. Х. : Майдан, 2009. 268 с.

Тема 10. Стан і тенденції розвитку інституту сім’ї в сучасному українському суспільстві

План

1. Актуальні проблеми сучасної української сім’ї. Проблема гендерної нерівності.
2. Актуальні проблеми сучасної української сім’ї. Проблема насильства в сім’ї.
3. Актуальні проблеми сучасної української сім’ї. Проблеми, пов’язані з реалізацією виховної функції сім’ї.
4. Рівень та якість життя пересічних українських сімей.
5. Пронаталістська політика української держави.
6. Соціальна допомога сім’ям. Соціальна робота з сім’ями.
7. Діяльність представників громадянського суспільства в контексті реалізації сімейної політики.
8. Проблеми реалізації сімейної політики сучасної української держави. Законодавче забезпечення та механізми впровадження сімейної політики.

Питання для самоконтролю

1. Яким чином у сучасному українському суспільстві вирішується проблема гендерної нерівності?
2. У чому, на Вашу думку, полягають соціальні наслідки насильства в сім’ї? В який спосіб можна запобігти випадкам насильства в сім’ї?
3. Які проблеми, пов’язані з вихованням дітей у сучасних українських сім’ях, Ви вважаєте найбільш актуальними?
4. Які заходи державної сімейної політики спрямовані на підвищення рівня та якості життя пересічних українських сімей?

5. Яким чином у межах сімейної політики української держави вирішується проблема підвищення народжуваності?
6. Назвіть і охарактеризуйте напрями соціальної роботи з різними категоріями сімей в Україні.
7. Яким чином суб'єкти, що реалізують державну сімейну політику, можуть співпрацювати з громадянським суспільством?
8. Які основні перешкоди постають на шляху ефективного впровадження заходів сімейної політики української держави?

Завдання для самостійної роботи

1. Використовуючи вивчений теоретичний матеріал та відповідні статистичні й соціологічні дані, зробіть висновки про те, наскільки процеси, що відбуваються в сфері шлюбно-сімейних відносин в Україні, збігаються із загальними тенденціями їхнього розвитку.
2. Спираючись на основні положення концепцій модернізації сім'ї, дезорганізації сім'ї та кризи сім'ї, проаналізуйте сучасні процеси в сфері шлюбно-сімейних відносин в Україні. В межах якої концепції, на Ваш погляд, ці процеси можуть бути охарактеризовані найбільш адекватно? Обґрунтуйте свою точку зору.

Література

1. Вакуленко С.М. Соціологія сім'ї : навчально-методичний комплекс. Харків : ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2021. 68 с.
2. Державна доповідь про становище дітей в Україні за підсумками 2013 року. К. : Міністерство соціальної політики України, Державний інститут сімейної та молодіжної політики, 2014. 125 с. URL: <http://dimp.org.ua/files/dopovid-dity13-ebook.pdf>.
3. Захист прав дітей в умовах децентралізації влади в Україні. Щорічна державна доповідь про становище дітей в Україні за підсумками 2019 року. Київ : ДУ "Державний інститут сімейної та молодіжної політики", 2020. 160 с.
4. Населення України. Демографічні тенденції в Україні у 2002–2019 рр. : кол. моногр. / за ред. О.М. Гладуна ; НАН України, Ін-т демографії та соціальних досліджень імені М.В. Птухи. Київ, 2020. 174 с.
5. Сучасна харківська сім'я в соціологічному вимірі : звіт за результатами дослідження / С.М. Аніпченко, Р.І. Борисов, С.М. Вакуленко, О.С. Зубарев, Л.Г. Сокур'янська / за редакцією Л.Г. Сокур'янської. Видавництво "Парус-Друк". 2020. 64 с.
6. Сімейний кодекс України. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2947-14>.
7. Liudmyla Sokurianska, Svitlana Vakulenko Повсякденність сучасної сім'ї: практики та ризики в умовах суспільства, що змінюється (кейс Харкова). *Вісник ХНУ імені В.Н. Каразіна. Серія "Соціологічні дослідження сучасного суспільства: методологія, теорія, методи"*. 2020. Т. 45. С. 58–68.
8. Населення України. Народжуваність в Україні у контексті суспільно-трансформаційних процесів. К. : АДФ-Україна, 2008. 288 с. URL: http://www.idss.org.ua/monografii/Book-Naselenie_.pdf.
9. Нерівні можливості дітей в Україні: аналіз та рекомендації для політики (на основі моніторингу щодо економічної нерівності домогосподарств та доступу дітей до послуг соціальної сфери) : / Л.М. Черенько та ін. К., 2011. 47 с. URL: <http://www.idss.org.ua/monografii/nerivni%20mozhlivosti.pdf>.
10. Сім'я та сімейні відносини в Україні: сучасні тенденції та стан розвитку. Київ : ТОВ Основа-Принт, 2009. 248 с. URL: <http://www.idss.org.ua/public.html>.

11. Слюсар Л.І. Сім'я в сучасній Україні: інституційна криза чи постіндустріальна трансформація? *Демографія та соціальна економіка*. 2007. № 1. С. 28–38. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/11686/03-Slusar.pdf?sequence=1>.
12. Становище сімей в Україні (за підсумками 2010–2013 років) : Щорічна державна доповідь Президентові України, Верховній Раді України, Кабінету Міністрів України про становище сімей та стан реалізації державної сімейної політики. Київ : Міністерство України у справах сім'ї, молоді та спорту, Державний інститут сімейної та молодіжної політики, 2014. 241 с. URL: <https://dismp.gov.ua/downloads/stanovishhe-simej-v-ukrayini-za-pidsumkami-2010-2013-rokiv>.
13. Становище сімей в Україні (за підсумками 2000–2009 років) : Щорічна державна доповідь Президентові України, Верховній Раді України, Кабінету Міністрів України про становище сімей та стан реалізації державної сімейної політики. Київ : Міністерство України у справах сім'ї, молоді та спорту, Державний інститут розвитку сім'ї та молоді, 2011. 224 с. URL: <http://dimp.org.ua/files/dopovid-simya00-09-ebook.pdf>.
14. Сучасна українська сім'я: медико-соціальні аспекти : колективна монографія / В.М. Лісовий та ін. Х. : Майдан, 2009. 268 с.
15. Шлюб, сім'я та дітородні орієнтації в Україні. К. : АДЕФ-Україна, 2008. 256 с. URL: <http://www.idss.org.ua/monografii/Book-Shlub-web.pdf>.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ВИКОНАННЯ КОНТРОЛЬНИХ РОБІТ

Контрольна робота № 1 (за першою частиною курсу). Завдання до контрольної роботи представлені в тестовій формі, всього налічується 25 завдань. За кожну правильну відповідь студент/студентка отримують **1 бал**. Максимальна кількість балів, яку може отримати студент/студентка після виконання тестових завдань, складає **111 балів**, мінімальна кількість – **0 балів**. Далі одержані бали переводяться в **15-бальну шкалу** за представленою в таблиці схемою.

Таблиця 1

Оцінка за 15-бальною шкалою	Набрана кількість балів
15	105–111 балів
14	98–104 бали
13	91–97 балів
12	84–90 балів
11	77–83 бали
10	70–76 балів
9	63–69 балів
8	56–62 бали
7	49–55 балів
6	42–48 балів
5	35–41 бал
4	28–34 бали
3	21–27 балів
2	14–20 балів
1	7–13 балів
0	0–6 балів

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДЛЯ ПІДГОТОВКИ ДО ЕКЗАМЕНУ

Виконання завдань екзаменаційної роботи оцінюється за **40-бальною шкалою**, виходячи з таких критеріїв:

35–40 балів – студент/студентка продемонстрували системний характер знань із цієї дисципліни; надали повну, послідовну, логічну відповідь із відсутністю помилок; виявили здатність до систематизації, узагальнення та аналізу інформації, до вільного формулювання аргументованих висновків; вміння встановлювати причинно-наслідкові зв'язки.

31–34 бали – студент/студентка продемонстрували знання й розуміння програмного матеріалу в повному обсязі; надали повну, послідовну, логічну, аргументовану відповідь; виявили здатність до систематизації, узагальнення та аналізу інформації, до вільного формулювання аргументованих висновків; припустилися незначних помилок, що не вплинули в цілому на загальне вирішення завдань.

21–30 балів – студент/студентка продемонстрували знання й розуміння тільки основного програмного матеріалу; надали спрощену й неповну відповідь, коли завдання в основному виконані, але студент/студентка не володіють глибоко матеріалом, його/її знання мають розрізнений характер; виявили здатність до систематизації та узагальнення інформації, але неспроможність її аналізувати й формулювати аргументовані висновки; припустилися окремих помилки, що вплинули на загальне вирішення завдань.

11–20 балів – студент/студентка продемонстрували поверховий характер знань основного програмного матеріалу; надали спрощену й непослідовну відповідь; виявили здатність до систематизації та узагальнення інформації, але неспроможність самостійно робити висновки; припустилися суттєвих помилок, що вплинули на загальне вирішення завдань.

0–9 балів – студент/студентка продемонстрували неповний характер знання й розуміння основного програмного матеріалу; надали спрощену й неповну відповідь; виявили нездатність до систематизації та узагальнення інформації; припустилися суттєвих помилок, що значною мірою вплинули на загальне вирішення завдань.

ПИТАННЯ ДО ЕКЗАМЕНУ

1. Соціологія сім'ї як спеціальна соціологічна теорія. Предмет та об'єкт соціології сім'ї.
2. Основні типології сімей.
3. Макросоціологічні теорії сім'ї. Еволюційний (інституційно-історичний) підхід.
4. Макросоціологічні теорії сім'ї. Функціоналістська парадигма.
5. Макросоціологічні теорії сім'ї. Конфліктологічна парадигма.
6. Системний підхід до вивчення сім'ї.
7. Феміністські уявлення про шлюб та сім'ю.
8. Мікросоціологічні теорії сім'ї. Теорія символічного інтеракціонізму.
9. Мікросоціологічні теорії сім'ї. Теорія обміну.
10. Мікросоціологічні теорії сім'ї. Етнометодологія та феноменологічна соціологія.
11. Мікросоціологічні теорії сім'ї. Психодрама й соціометрія.
12. Основні етапи еволюції шлюбно-сімейних відносин.
13. Тенденції сучасного розвитку сім'ї як соціального інституту.
14. Поняття сімейної поведінки особистості та її різновиди.
15. Поняття шлюбного вибору. Чинники, що впливають на шлюбний вибір.
16. Поняття сексуальної поведінки. Соціальний аспект сексуальної поведінки.
17. Поняття репродуктивної поведінки, специфіка її соціологічного вивчення.
18. Репродуктивна поведінка та проблеми планування сім'ї.

19. Особливості процесу соціалізації в сім'ї.
20. Поняття життєвого циклу сім'ї. Інструментальний та феноменологічний підходи до вивчення життєвого циклу сім'ї.
21. Вивчення життєвого циклу сімей за допомогою методу сімейних біографій (життєвих історій сімей).
22. Зміст і сутність сімейної політики.
23. Теоретичні підходи до вивчення сімейної політики в закордонній соціології.
24. Теоретичні підходи в дослідженнях сімейної політики в пострадянській соціології.
25. Проблеми формування державної сімейної політики в сучасній Україні. Законодавче забезпечення та механізми реалізації.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Вакуленко С.М. Соціологія сім'ї : навчально-методичний комплекс. Харків : ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2021. 68 с.
2. Захист прав дітей в умовах децентралізації влади в Україні. Щорічна державна доповідь про становище дітей в Україні за підсумками 2019 року. Київ : ДУ "Державний інститут сімейної та молодіжної політики", 2020. 160 с.
3. Населення України. Демографічні тенденції в Україні у 2002–2019 рр. : кол. моногр. / за ред. О.М. Гладуна ; НАН України, Ін-т демографії та соціальних досліджень імені М.В. Птухи. Київ, 2020. 174 с.
4. Слюсар Л.І. Шлюб в Україні у демографічному вимірі: історія і сучасність. Київ : Інститут демографії та соціальних досліджень ім. В.М. Птухи НАН України, 2021. 180 с.
5. Сучасна харківська сім'я в соціологічному вимірі : звіт за результатами дослідження / С.М. Аніпченко, Р.І. Борисов, С.М. Вакуленко, О.С. Зубарєв, Л.Г. Сокурянська / за редакцією Л.Г. Сокурянської. Видавництво "Парус-Друк". 2020. 64 с.

Посилання на інформаційні ресурси в інтернеті

1. Сайт державного інституту сімейної та молодіжної політики. <https://dismp.gov.ua/>
2. Сайт Інституту демографії та соціальних досліджень імені М.В. Птухи Національної академії наук України. www.idss.org.ua
3. Сайт Міністерства соціальної політики України. <http://www.mlsp.gov.ua/labour/control/uk/index>

ЧАСТИНА 2. «СОЦІОЛОГІЯ МОЛОДІ»

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДЛЯ ПІДГОТОВКИ ДО СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

Метою семінарських занять є представлення студентами тих теоретичних знань, які були отримані ними під час лекцій, а також у результаті самостійного засвоєння рекомендованої літератури; поглиблення розуміння різноманітних процесів, що відбуваються в молодіжному середовищі, а також у сфері шлюбно-сімейних відносин, шляхом проведення вторинного аналізу емпіричних даних вітчизняних та закордонних соціологічних досліджень сім'ї та молоді або власних емпіричних розвідок з проблематики навчальної дисципліни.

Для підготовки до семінару студенти отримують перелік питань для обговорення та відповідний список літератури.

В рамках семінарів студентам пропонуються різні форми роботи: групові дискусії із зазначених у переліку питань; робота в малих групах з опрацювання даних соціологічних досліджень із зазначеної тематики; організація «круглого столу» на обрану студентами тематику; презентації, присвячені висвітленню того чи іншого теоретичного або емпіричного матеріалу з соціологічного вивчення сім'ї та молоді.

Критерії оцінювання роботи на семінарах

4–5 балів – послідовний, логічний, обґрунтований виклад матеріалу; вміння вільно формулювати та аргументувати висновки, застосовувати отримані знання до аналізу конкретних соціальних ситуацій.

2–3 бали – неповний виклад матеріалу; вміння систематизувати й узагальнювати інформацію, але неспроможність її аналізувати й формулювати аргументовані висновки.

0–1 бал – спрощений і неповний виклад матеріалу з допущенням помилок; невміння систематизувати й узагальнювати інформацію.

ПЛАНІ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

Тема 1. Соціологія молоді: ретроспектива і перспективи розвитку

Питання для обговорення

1. Історія виникнення соціології молоді. Інтерес до молодіжної проблематики як реакція на загострення “проблем з молоддю”.
2. Що таке «молодіжні паніки»?
3. Об'єкт та предмет соціології молоді.
4. Функції соціології молоді.
5. Соціологія молоді та ювентологія: спільне та відмінне.
6. У чому полягає принцип системності у вивченні молоді?
7. Методологічні засади та методи соціологічного аналізу молоді.
8. Розвиток молодіжних досліджень в ЄСРР, сучасній Україні та інших країнах пострадянського простору.
9. Сучасні проблеми молоді, головні напрямки їхнього вивчення.

Література:

1. Кутирьова В. І. Молодь в умовах суспільства ризику : навчально-методичний посібник. Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2012. 71 с.
2. Підлісний М. М. Соціологія молоді : навчально-методичний посібник для курсантів денної форми навчання. Дніпро : Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, 2019. 91 с.
3. Сокурянська Л. Г. Соціологія молоді : навчально-методичний посібник. Харків: ВЦ ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2012. 54 с.
4. Соціологія молоді : методичні рекомендації. / Укл. Т. В. Медіна. Чернівці : Рута, 2008. 40 с.
5. Тарабукін Ю. О. Соціологія молоді : курс лекцій. Київ : Фітосоціоцентр, 2001. 376 с.
6. Дейнеко О. О. Сучасне українське студентство перед «викликами» суспільства ризику: штрихи до портрету «професійної ризикологічності». *Методологія, теорія та практики соціологічного аналізу сучасного суспільства: збірник наукових праць. Харків: ХНУ імені В.Н.Каразіна, 2011. С. 445 – 462.*
7. Лободинська О. М. Регулювання процесу працевлаштування молоді з вищою освітою в контексті державної молодіжної політики України. *Український соціум. 2007. №2(19). С. 43–55.*
8. Молодь та наркотики – 2021 : монографія / [Сердюк О.О., Бурлака В.В., Даниленко Г.М. та ін.] ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутрішніх справ, НДЛ з проблем протидії злочинності. Харків : ХНУВС, 2021. 92 с.
9. Плакіда Р. Можливості місцевих молодіжних організацій у вирішенні проблем молоді. *Політичний менеджмент. 2008. № 6. С. 114–121.*
10. Результати дослідження UMG (Української Маркетингової Групи): Українське покоління Z: «Звірята» невідомої породи. URL: <https://kfund-media.com/ukrayinske-rokolinnya-z-zviryata-nevidomoyi-porody/> (дата звернення: 13.07.2020).
11. Сокурянська Л. Г. Методологічні та методичні проблеми міжнародних компаративних досліджень студентської молоді. Молодіжна політика : проблеми та перспективи : зб. наук. праць / Ред. С. Щудло, П. Длугош. Дрогобич – Жешув : «Трек ЛТД», 2016. Вип.7. С.228–234. (Sokuryanskaya L. G. Methodological and Methodical Problems of International Comparative Researches of Student Youth. *Youth Policy : problems and perspectives. Drohobych–Zheshuv, 2016. Pp. 228–234.*)
12. Сокурянська Л. Г., Щудло С. А. Шкільна молодь українського пограниччя : перспективи та ризики реалізації життєвих стратегій. *Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна «Соціологічні дослідження сучасного суспільства: методологія, теорія, методи».* Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2017. Вип. 38. С. 35–40.
13. Сокурянська Л. Г. Молодь у суспільстві нерівних : ризики та можливості самореалізації. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Соціологічні дослідження сучасного суспільства: методологія, теорія, методи».* Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2017. Вип. 39. С. 327-331.
14. Сокурянська Л., Дейнеко О. Структура відчуття соціальної небезпеки дорослим населенням України в умовах проведення АТО. *Транскордонне співробітництво: перспективи, проблеми, рішення* : зб. наук. праць Міжнар. науково-практич. конф. (Кишиневу, 17 жовтня 2018 р.; Одеса, 19 жовтня 2018 р.). Одеса, 2018.

Тема 2. Теорія, методологія та практика соціологічного аналізу молоді: вітчизняний і світовий досвід

Питання для обговорення

1. Психоаналітичний і біологічний напрями вивчення молоді.
2. Вплив теоретичної спадщини Е. Дюркгейма, Р. Мертона, Т. Парсонса на розвиток соціологічних концепцій молоді.
3. Аналіз статусно-рольових характеристик молоді (за Ш. Айзенштадтом).
4. Молодь у контексті культурологічних досліджень.
5. Субкультурний підхід до аналізу молоді.
6. Особливості стильового підходу до вивчення молоді.
7. Культурна та структурна перспективи соціологічного дослідження молоді.

Література:

1. Кутирьова В. І. Молодь в умовах суспільства ризику : навчально-методичний посібник. Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2012. 71 с.
2. Сокурянська Л. Г. Соціологія молоді : навчально-методичний посібник. Харків: ВЦ ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2012. 54 с.
3. Соціологія молоді : методичні рекомендації. / Укл. Т. В. Медіна. Чернівці : Рута, 2008. 40 с.
4. Тарабукін Ю. О. Соціологія молоді : курс лекцій. Київ : Фітосоціоцентр, 2001. 376 с.
5. Українське студентство у пошуках ідентичності : монографія / за ред. В.Л. Арбеніної, Л. Г. Сокурянської. Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2012. 520 с.
6. Бойко В. А. Феномен покоління: особливості соціологічної концептуалізації // Грані. 2014. № 12. С. 158-162. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Grani_2014_12_29 (дата звернення: 13.07.2020).
7. Дикань Б., Сокурянська Л., Щудло С. Дозвілліві практики підлітків українсько-польського пограниччя: спільне та відмінне // Польсько-українське пограниччя: етнополітичні, мовні та релігійні критерії самоідентифікації населення : монографія / [відп. ред. І. Патер, упоряд. О. Муравський, М. Романюк]; НАН України, Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича. Львів, 2019. 392 С. 340-349.
8. Молодь та наркотики – 2021 : монографія / [Сердюк О.О., Бурлака В.В., Даниленко Г.М. та ін.] ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутрішніх справ, НДЛ з проблем протидії злочинності. Харків : ХНУВС, 2021. 92 с.
9. Підліток у великому місті: фактори та механізми соціалізації. Колективна монографія / за ред. Л. Г. Сокурянської. Харків: Видавничий центр Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна, 2000. 207 с.
10. Група «Рейтинг». ПОКОЛІННЯ НЕЗАЛЕЖНОСТІ: цінності та мотивації. 20 липня – 9 серпня 2021. URL: https://ratinggroup.ua/files/ratinggroup/reg_files/rg_generation_of_independence_082021.pdf
11. Результати загальнонаціонального опитування Українське покоління Z: цінності та орієнтири / ред. К. Зарембо. Фонд ім. Фрідріха Еберта, 2017. С. 140. URL: http://neweurope.org.ua/wp-content/uploads/2017/11/Ukr_Generation_ukr_inet-2.pdf
12. Сокурянська Л. Г. Протестний потенціал студентської молоді: чинники актуалізації. *Молодіжна політика: проблемі та перспективи*: збірник наукових праць / ред. С. Щудло, П. Длугош. Дрогобич-Перемишль (Польща : Швидкодруг, 2014. Вип. 5. 480 с. С. 75–82.
13. Сокурянська Л. Г., Щудло С. А. Підлітки у пограничному просторі : ціннісні орієнтації та життєві плани. *Соціологія : теорія, методи, маркетинг : Науково-теоретичний часопис*. 2017. №4. жовтень-грудень. С. 53-67.

Тема 3. Молодь у соціологічному вимірі: соціально-демографічні, соціально-психологічні та соціокультурні характеристики. Місце та роль молоді в соціальній структурі суспільства

Питання для обговорення

1. Вік як біосоціальна категорія.
2. Вікова періодизація життєдіяльності особистості: теоретичні підходи.
3. Молодість як етап життєвого циклу особистості.
4. Молодь як соціально-демографічна група та соціокультурна спільнота.
5. Соціально-психологічні особливості молоді.
6. Вплив новітніх інформаційно-комунікаційних технологій на емоційно-психологічний стан молоді людини.
7. Роль молоді в трансформації соціальної структури сучасних суспільств.
8. Особливості соціологічного вивчення різних груп молоді (робітнича молодь, безробітна молодь, студентство, молоді фахівці, шкільна молодь, сільська молодь): соціологічні дослідження стану та перспектив соціального розвитку цих молодіжних груп.
9. Соціально-психологічні особливості молодіжної свідомості. Поняття соціального розвитку та соціальної зрілості особистості. Проблеми соціологічного вивчення соціального розвитку та соціальної зрілості різних груп молоді.
10. Основні напрями державної молодіжної політики і соціальної роботи з молоддю в Україні.

Література:

1. Молодь у дзеркалі соціології / за заг. ред. О. Балакіревої, О. Яременка. Київ : УІСД, 2001. 210 с.
2. Підлісний М. М. Соціологія молоді : навчально-методичний посібник для курсантів денної форми навчання. Дніпро : Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, 2019. 91 с.
3. Сокурянська Л. Г. Соціологія молоді : навчально-методичний посібник. Харків: ВЦ ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2012. 54 с.
4. Українське студентство у пошуках ідентичності : монографія / за ред. В.Л. Арбеніної, Л. Г. Сокурянської. Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2012. 520 с.
5. Дейнеко О. О. Сучасне українське студентство перед «викликами» суспільства ризику: штрихи до портрету «професійної ризикологічності». *Методологія, теорія та практики соціологічного аналізу сучасного суспільства: збірник наукових праць. Харків: ХНУ імені В.Н.Каразіна, 2011. С. 445 – 462.*
6. Дикань Б., Сокурянська Л., Щудло С. Дозвілліві практики підлітків українсько-польського пограниччя: спільне та відмінне // Польсько-українське пограниччя: етнополітичні, мовні та релігійні критерії самоідентифікації населення : монографія / [відп. ред. І. Патер, упоряд. О. Муравський, М. Романюк]; НАН України, Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича. Львів, 2019. 392 С. 340-349.
7. Лободинська О. М. Регулювання процесу працевлаштування молоді з вищою освітою в контексті державної молодіжної політики України. *Український соціум. 2007. №2(19). С. 43–55.*
8. Підліток у великому місті: фактори та механізми соціалізації. Колективна монографія / за ред. Л. Г. Сокурянської. Харків: Видавничий центр Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна, 2000. 207 с.
9. Плакіда Р. Можливості місцевих молодіжних організацій у вирішенні проблем молоді. *Політичний менеджмент. 2008. № 6. С. 114–121.*

10. Сокурянська Л. Г. Протестний потенціал студентської молоді: чинники актуалізації. *Молодіжна політика: проблеми та перспективи*: збірник наукових праць / ред. С. Щудло, П. Длугош. Дрогобич-Перемишль (Польща : Швидкодруг, 2014. Вип. 5. 480 с. С. 75–82.
11. Сокурянська Л. Г. Ціннісні преференції підлітків Харківщини: динаміка та фактори актуалізації. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна «Соціологічні дослідження сучасного суспільства: методологія, теорія, методи»*. № 1101'2014. Харків : ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2014. С. 224–229.
12. Сокурянська Л. Г. Динаміка ціннісних орієнтацій студентської та шкільної молоді України : від цінностей радянських до європейських. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна «Соціологічні дослідження сучасного суспільства : методологія, теорія, методи»*. Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2016. Вип. 37. С. 213–221.
13. Сокурянська Л. Г., Щудло С. А. Шкільна молодь українського пограниччя : перспективи та ризики реалізації життєвих стратегій. *Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна «Соціологічні дослідження сучасного суспільства: методологія, теорія, методи»*. Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2017. Вип. 38. С. 35–40.
14. Sokuryanska L. Perspectives of Development of Ukraine's Situation in Perception of Ukrainian and Polish Students : the factor determinance. *Український соціологічний журнал : Наукове, інформаційне видання*. 2017. Вип. 15-16. № 1–2/2016. С.31-36.
15. Сокурянська Л. Г., Свід О. Динаміка ціннісних орієнтацій українських студентів часів незалежності : назад до «матеріалізму»? *Український соціологічний журнал*. Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2017. № 1-2. Вип. 17-18. С. 135-139.
16. Сокурянська Л., Дейнеко О. Соціальна нерівність в сучасній Україні : поколінський вимір. *Транскордонне співробітництво : перспективи, проблеми, рішення* : зб. наук. праць Міжнар. науково-практич. конф. (Кишинев, 17 жовтня 2018 р.; Одеса, 19 жовтня 2018 р.). Одеса, 2018. С. 15-18.

Тема 4. Сучасні соціологічні тлумачення процесів соціалізації та ювентизації суспільства

Питання для обговорення

1. Концептуалізація процесу соціалізації особистості: від позитивізму до постмодернізму.
2. Що таке ювентизація суспільства?
3. Соціалізація молоді і ювентизація суспільства у контексті постсучасності. Постмодернізм як соціальна реальність і феномен свідомості.
4. Основні механізми та проблеми соціалізації особистості в умовах інформатизації суспільних відносин.
5. Соціалізація особистості та ювентизація суспільства як взаємозумовлені процеси.
6. Формування сучасної особистості: соціалізація чи самотажаж?

Література:

1. Кутирнова В. І. Молодь в умовах суспільства ризику : навчально-методичний посібник. Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2012. 71 с.
2. Підлісний М. М. Соціологія молоді : навчально-методичний посібник для курсантів денної форми навчання. Дніпро : Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, 2019. 91 с.

3. Сокурянська Л. Г. Соціологія молоді : навчально-методичний посібник. Харків: ВЦ ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2012. 54 с.
4. Соціологія молоді : методичні рекомендації. / Укл. Т. В. Медіна. Чернівці : Рута, 2008. 40 с.
5. Тарабукін Ю. О. Соціологія молоді : курс лекцій. Київ : Фітосоціоцентр, 2001. 376 с.
6. Підліток у великому місті: фактори та механізми соціалізації. Колективна монографія / за ред. Л. Г. Сокурянської. Харків: Видавничий центр Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна, 2000. 207 с.
7. Результати загальнонаціонального опитування Українське покоління Z: цінності та орієнтири / ред. К. Зарембо. Фонд ім. Фрідріха Еберта, 2017. С. 140. URL: http://neweurope.org.ua/wp-content/uploads/2017/11/Ukr_Generation_ukr_inet-2.pdf
8. Сокурянська Л. Г. Нове покоління: надії, цілі, ідеали (двадцять років потому). *Методологія, теорія та практика соціологічного аналізу сучасного суспільства*: Збірник наукових праць. Випуск 19. Х. : ХНУ імені В. Н. Каразіна. 2013. 501 с. С. 448–459.
9. Сокурянська Л. Г. Ціннісні преференції підлітків Харківщини: динаміка та фактори актуалізації. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна «Соціологічні дослідження сучасного суспільства: методологія, теорія, методи»*. № 1101'2014. Харків : ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2014. С. 224–229.
10. Сокурянська Л. Г. Динаміка ціннісних орієнтацій студентської та шкільної молоді України : від цінностей радянських до європейських. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна «Соціологічні дослідження сучасного суспільства : методологія, теорія, методи»*. Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2016. Вип. 37. С. 213–221.
11. Сокурянська Л. Г., Свід О. Динаміка ціннісних орієнтацій українських студентів часів незалежності : назад до «матеріалізму»? *Український соціологічний журнал*. Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2017. № 1-2. Вип. 17-18. С. 135-139.
12. Сокурянська Л. Г., Щудло С. А. Підлітки у пограничному просторі : ціннісні орієнтації та життєві плани. *Соціологія : теорія, методи, маркетинг : Науково-теоретичний часопис*. 2017. № 4. жовтень-грудень. С. 53-67.
13. Sokuryanska L., Shchudlo S. Youth of the Ukrainian borderland in the transition to the knowledge society: values, educational plans, visions of life success. *Media i Społeczeństwo*. 2018. № 9. Pp. 91-107.

Тема 5. Взаємодія та конфлікт поколінь як предмет соціологічного аналізу

Питання для обговорення

1. “Покоління” як соціологічна категорія.
2. К. Маннгейм про взаємодію поколінь.
3. Взаємодія поколінь як фактор соціалізації молоді та ювентизації суспільства.
4. Взаємозв'язок, відмінності і протиріччя поколінь: аналіз економічного, політичного, культурного, побутового, соціально-психологічного, інформаційно-комунікаційного аспектів.
5. Теорії конфлікту поколінь та їхнє соціальне значення.
6. Суб'єктивні та об'єктивні риси поколінь X, Y, Z, Alpha: оцінки та самооцінки.

Література:

1. Кутирьова В. І. Молодь в умовах суспільства ризику : навчально-методичний посібник. Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2012. 71 с.

2. Підлісний М. М. Соціологія молоді : навчально-методичний посібник для курсантів денної форми навчання. Дніпро : Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, 2019. 91 с.
3. Сокурянська Л. Г. Соціологія молоді : навчально-методичний посібник. Харків: ВЦ ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2012. 54 с.
4. Соціологія молоді : методичні рекомендації. / Укл. Т. В. Медіна. Чернівці : Рута, 2008. 40 с.
5. Тарабукін Ю. О. Соціологія молоді : курс лекцій. Київ : Фітосоціоцентр, 2001. 376 с.
6. Бойко В. А. Феномен покоління: особливості соціологічної концептуалізації // Грані. 2014. № 12. С. 158-162. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Grani_2014_12_29 (дата звернення: 13.07.2020).
7. Молоде покоління нової України: ескіз соціального портрету. Київ : А.Л.Д., 1995. 96 с.
8. Група «Рейтинг». ПОКОЛІННЯ НЕЗАЛЕЖНОСТІ: цінності та мотивації. 20 липня – 9 серпня 2021. URL: https://ratinggroup.ua/files/ratinggroup/reg_files/rg_generation_of_independence_082021.pdf
9. Результати загальнонаціонального опитування Українське покоління Z: цінності та орієнтири / ред. К. Зарембо. Фонд ім. Фрідріха Еберта, 2017. С. 140. URL: http://neweurope.org.ua/wp-content/uploads/2017/11/Ukr_Generation_ukr_inet-2.pdf
10. Результати дослідження UMG (Української Маркетингової Групи): Українське покоління Z: «Звірята» невідомої породи. URL: <https://kfund-media.com/ukrayinske-rokolinnya-z-zviryata-nevidomoyi-porody/> (дата звернення: 13.07.2020).
11. Сокурянська Л. Г. Нове покоління: надії, цілі, ідеали (двадцять років потому). *Методологія, теорія та практика соціологічного аналізу сучасного суспільства*: Збірник наукових праць. Випуск 19. Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна. 2013. 501 с. С. 448–459.
12. Сокурянська Л., Дейнеко О. Соціальна нерівність в сучасній Україні : поколінський вимір. *Транскордонне співробітництво : перспективи, проблеми, рішення* : зб. наук. праць Міжнар. науково-практич. конф. (Кишинев, 17 жовтня 2018 р.; Одеса, 19 жовтня 2018 р.). Одеса, 2018. С. 15-18.

Тема 6. Соціальні ідентичності молоді в глобальному та локальному вимірах

Питання для обговорення

1. Глобалізація як чинник соціалізації та самовизначення молоді.
2. Аналіз проблеми глобалізації у контексті соціології молоді.
3. Сучасні молодіжні стилі як результат впливу процесів глобалізації.
4. Ідентичність та ідентифікація у соціологічному вимірі.
5. Поняття соціальної ідентичності та її різновиди.
6. Соціокультурні ідентичності молоді в глобальному та локальному вимірах.
7. Інтерпретація молодіжних ідентичностей у контексті концепцій ризику У. Бека та Е. Гідденса.
8. Індивідуалізація як ключова характеристика життєвих молодіжних стратегій. Трансформація поняття молодіжної колективності.
9. Вплив різних соціальних ідентифікацій на поширення та відтворення дискурсів конфлікту та (або) солідарності в Україні та світі.

Література:

1. Кутирьова В. І. Молодь в умовах суспільства ризику : навчально-методичний посібник. Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2012. 71 с.
2. Сокурянська Л. Г. Соціологія молоді : навчально-методичний посібник. Харків: ВЦ ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2012. 54 с.
3. Соціологія молоді : методичні рекомендації. / Укл. Т. В. Медіна. Чернівці : Рута, 2008. 40 с.
4. Українське студентство у пошуках ідентичності : монографія / за ред. В.Л. Арбеніної, Л. Г. Сокурянської. Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2012. 520 с.
5. Сокурянська Л. Г. Нове покоління: надії, цілі, ідеали (двадцять років потому). *Методологія, теорія та практика соціологічного аналізу сучасного суспільства: Збірник наукових праць*. Випуск 19. Х. : ХНУ імені В. Н. Каразіна. 2013. 501 с. С. 448–459.
6. Сокурянська Л. Г. Феномени громадянської ідентичності у контексті еміграційних прагнень сучасних студентів: порівняльний аналіз студентства східного та західного регіонів України. *Методологія, теорія та практика соціологічного аналізу сучасного суспільства: Збірник наукових праць*. Випуск 20. Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна. 2014. С. 334–343.
7. Sokuryanska L., Shchudlo S. Youth of the Ukrainian borderland in the transition to the knowledge society: values, educational plans, visions of life success. *Media i Społeczeństwo*. 2018. № 9. Pp. 91-107.

Тема 7. Молодь у суспільстві ризику: повсякденні практики, стратегії адаптації до соціальної невизначеності

Питання для обговорення

1. Поняття “суспільство ризику”: сучасні інтерпретації
2. Концептуалізація суспільства ризику в роботах У.Бека та Е.Гідденса.
3. Інноваційний ризик як фактор розвитку сучасної молоді.
4. Моделі адаптації молоді до ризику.
5. Роль і функції об’єктивної й суб’єктивної складових фактору ризику в механізмі соціального розвитку молоді.
6. Негативні прояви ризику в молодіжному середовищі: тенденції ескалації й шляхи локалізації.
7. Молодіжні девіації: динаміка та факторна зумовленість.
8. Девіантна поведінка підлітків та молоді як наслідок їхньої схильності до агресії.
9. Асоціальні молодіжні субкультури як феномени девіантної культури.
10. Девіантність і дозвілля. Девіантні стилі поведінки молоді середнього класу.

Література:

1. Кутирьова В. І. Молодь в умовах суспільства ризику : навчально-методичний посібник. Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2012. 71 с.
2. Сокурянська Л. Г. Соціологія молоді : навчально-методичний посібник. Харків: ВЦ ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2012. 54 с.
3. Соціологія молоді : методичні рекомендації. / Укл. Т. В. Медіна. Чернівці : Рута, 2008. 40 с.
4. Безпека та довіра 2021 : монографія / [Сердюк О.О., Бугайчук К.Л., Щербакова І.В. та ін.; за заг. ред. Сокурєнка В.В.]; МВС України, Харків. нац. ун-т внутрішніх справ, НДІ з проблем протидії злочинності, Харківська облдержадміністрація, Департамент оборонної,

мобілізаційної роботи та взаємодії з правоохоронними органами, Соціолог. асоц. України. Харків : ХНУВС, 2021. 184 с.

5. Дейнеко О. О. Сучасне українське студентство перед «викликами» суспільства ризику: штрихи до портрету «професійної ризикологічності». *Методологія, теорія та практики соціологічного аналізу сучасного суспільства: збірник наукових праць*. Харків: ХНУ імені В.Н.Каразіна, 2011. С. 445 – 462.
6. Молодь та наркотики – 2021 : монографія / [Сердюк О.О., Бурлака В.В., Даниленко Г.М. та ін.] ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутрішніх справ, НДІ з проблем протидії злочинності. Харків : ХНУВС, 2021. 92 с.
7. Результати дослідження UMG (Української Маркетингової Групи): Українське покоління Z: «Звірята» невідомої породи. URL: <https://kfund-media.com/ukrayinske-rokolinnya-z-zviryata-nevidomoyi-porody/> (дата звернення: 13.07.2020).
8. Сокурянська Л. Г., Щудло С. А. Шкільна молодь українського пограниччя : перспективи та ризики реалізації життєвих стратегій. *Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна «Соціологічні дослідження сучасного суспільства: методологія, теорія, методи»*. Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2017. Вип. 38. С. 35–40.
9. Сокурянська Л. Г. Молодь у суспільстві нерівних : ризики та можливості самореалізації. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Соціологічні дослідження сучасного суспільства: методологія, теорія, методи»*. Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2017. Вип. 39. С. 327-331.
10. Сокурянська Л., Дейнеко О. Структура відчуття соціальної небезпеки дорослим населенням України в умовах проведення АТО. *Транскордонне співробітництво: перспективи, проблеми, рішення* : зб. наук. праць Міжнар. науково-практич. конф. (Кишинев, 17 жовтня 2018 р.; Одеса, 19 жовтня 2018 р.). Одеса, 2018.
11. Sokurianska L., Deineko O. Educational risks as an actualization factor of the ukrainian studentship's professional self-realization risks. *Український соціологічний журнал*. 2018. № 1-2. Випуск 19-20.

Тема 8. Молодь у політичному просторі: об'єкт чи суб'єкт

Питання для обговорення

1. Молодь як суб'єкт та об'єкт політичних процесів.
2. Поняття політичної суб'єктності: структура, основні критерії.
3. Політичні орієнтації як показник політичної суб'єктності молоді.
4. Політична соціалізація молоді та чинники, що її забезпечують.
5. Роль вищої освіти у формуванні політично компетентної особистості.
6. Роль молодіжних громадських організацій та рухів у формуванні громадянського суспільства в Україні.

Література:

1. Кутирьова В. І. Молодь в умовах суспільства ризику : навчально-методичний посібник. Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2012. 71 с.
2. Сокурянська Л. Г. Соціологія молоді : навчально-методичний посібник. Харків: ВЦ ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2012. 54 с.
3. Соціологія молоді : методичні рекомендації. / Укл. Т. В. Медіна. Чернівці : Рута, 2008. 40 с.
4. Українське студентство у пошуках ідентичності : монографія / за ред. В.Л. Арбеніної, Л. Г. Сокурянської. Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2012. 520 с.
5. Корнієвський О. Вибереш позицію – обереш долю: соціально-політичні орієнтації

- української молоді в дзеркалі соціологічного аналізу. *Віче*. 1995. С.85–93.
6. Підліток у великому місті: фактори та механізми соціалізації. Колективна монографія / за ред. Л. Г. Сокурянської. Харків: Видавничий центр Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна, 2000. 207 с.
 7. Група «Рейтинг». ПОКОЛІННЯ НЕЗАЛЕЖНОСТІ: цінності та мотивації. 20 липня – 9 серпня 2021. URL: https://ratinggroup.ua/files/ratinggroup/reg_files/rg_generation_of_independence_082021.pdf
 8. Результати загальнонаціонального опитування Українське покоління Z: цінності та орієнтири / ред. К. Зарембо. Фонд ім. Фрідріха Еберта, 2017. С. 140. URL: http://neweurope.org.ua/wp-content/uploads/2017/11/Ukr_Generation_ukr_inet-2.pdf
 9. Сокурянська Л. Г. Протестний потенціал студентської молоді: чинники актуалізації. *Молодіжна політика: проблеми та перспективи*: збірник наукових праць / ред. С. Щудло, П. Длугош. Дрогобич-Перемишль (Польща) : Швидкодруг, 2014. Вип. 5. 480 с. С. 75–82.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ ЗА ТЕМАМИ КУРСУ

Конспекти лекцій представлені в навчально-методичному посібнику “Соціологія молоді” (Сокурянська Л.Г. Соціологія молоді : навчально-методичний посібник. Харків : ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2012. 52 с.)

Розділ 1. Соціологія молоді як спеціальна соціологічна теорія

Тема 1. Історія виникнення, сучасний стан, перспективи розвитку соціології молоді. Основні напрямки, методологія та методика досліджень молоді у вітчизняній та світовій соціології

Питання для самоконтролю

1. Історія виникнення соціології молоді. Інтерес до молодіжної проблематики як реакція на загострення “проблем з молоддю”.
2. Що таке “молодіжні паніки”?
3. Об’єкт та предмет соціології молоді.
4. Функції соціології молоді.
5. Соціологія молоді та ювентологія: спільне та відмінне.
6. У чому полягає принцип системності у вивченні молоді?
7. Методологічні засади та методи соціологічного аналізу молоді.
8. Розвиток молодіжних досліджень у СРСР, сучасній Україні та інших країнах пострадянського простору.
9. Сучасні проблеми молоді, головні напрямки їхнього вивчення.

Тема 2. Теоретико-методологічні засади соціологічного вивчення молоді

Питання для самоконтролю

1. Психоаналітичний і біологічний напрями вивчення молоді.
2. Вплив теоретичної спадщини Е. Дюркгейма, Р. Мертона, Т. Парсонса на розвиток соціологічних концепцій молоді.
3. Аналіз статусно-рольових характеристик молоді (за Ш. Айзенштадтом).
4. Молодь у контексті культурологічних досліджень.
5. Субкультурний підхід до аналізу молоді
6. Особливості стильового підходу до вивчення молоді
7. Культурна та структурна перспективи соціологічного дослідження молоді.

Розділ 2. Молодь як соціально-демографічна група

Тема 1. Вікова стратифікація суспільства. Соціально-психологічні особливості молодіжного віку

Питання для самоконтролю

1. Вік як біосоціальна категорія.
2. Вікова періодизація життєдіяльності особистості: теоретичні підходи.
3. Молодість як етап життєвого циклу особистості.
4. Молодь як соціально-демографічна група та соціокультурна спільнота.
5. Соціально-психологічні особливості молоді.
6. Вплив новітніх інформаційно-комунікаційних технологій на емоційно-психологічний стан молодої людини.

7. Соціально-психологічні особливості молодіжної свідомості. Поняття соціального розвитку та соціальної зрілості особистості. Проблеми соціологічного вивчення соціального розвитку та соціальної зрілості різних груп молоді.

Тема 2. Молодь України в соціологічному вимірі. Місце та роль молоді в соціальній структурі. Державна молодіжна політика та соціальна робота з молоддю

Питання для самоконтролю

1. Роль молоді в трансформації соціальної структури сучасних суспільств.
2. Особливості соціологічного вивчення різних груп молоді (робітнича молодь, безробітна молодь, студентство, молоді фахівці, шкільна молодь, сільська молодь): соціологічні дослідження стану та перспектив соціального розвитку цих молодіжних груп.
3. Основні напрями державної молодіжної політики і соціальної роботи з молоддю в Україні.

Розділ 3. Соціалізація молоді та ювенізація суспільства як взаємозумовлені процеси

Тема 1. Соціологічні тлумачення процесів соціалізації особистості: від позитивізму до постмодернізму. Поняття та феномени ювенізації суспільства

Питання для самоконтролю

1. Концептуалізація процесу соціалізації особистості: від позитивізму до постмодернізму.
2. Що таке ювенізація суспільства?
3. Соціалізація молоді і ювенізація суспільства у контексті постсучасності. Постмодернізм як соціальна реальність і феномен свідомості.
4. Основні механізми та проблеми соціалізації особистості в умовах інформатизації суспільних відносин.
5. Соціалізація особистості та ювенізація суспільства як взаємозумовлені процеси.
6. Формування сучасної особистості: соціалізація чи самотонтаж?

Тема 2. Взаємодія поколінь як фактор соціалізації молоді та ювенізації суспільства

Питання для самоконтролю

1. “Покоління” як соціологічна категорія.
2. К. Маннгейм про взаємодію поколінь.
3. Взаємодія поколінь як фактор соціалізації молоді та ювенізації суспільства.
4. Взаємозв’язок, відмінності і протиріччя поколінь: аналіз економічного, політичного, культурного, побутового, соціально-психологічного, інформаційно-комунікаційного аспектів.
5. Теорії конфлікту поколінь та їхнє соціальне значення.
6. Суб’єктивні та об’єктивні риси поколінь X, Y, Z, Alpha: оцінки та самооцінки.

Тема 3. Соціальні ідентичності та соціокультурні практики сучасної молоді: глобальний та регіональний контексти

Питання для самоконтролю

1. Ідентичність та ідентифікація у соціологічному вимірі.
2. Поняття соціальної ідентичності та її різновиди.
3. Соціокультурні ідентичності молоді в глобальному та локальному вимірах.

4. Інтерпретація молодіжних ідентичностей у контексті концепцій ризику У. Бека та Е. Гідденса.

5. Індивідуалізація як ключова характеристика життєвих молодіжних стратегій. Трансформація поняття молодіжної колективності.

6. Вплив різних соціальних ідентифікацій на поширення та відтворення дискурсів конфлікту та (або) солідарності в Україні та світі.

Тема 4. Молодь в умовах глобалізації. Культурний капітал сучасної молоді: його джерела, динаміка та факторна зумовленість

Питання для самоконтролю

1. Глобалізація як чинник соціалізації та самовизначення молоді.
2. Аналіз проблеми глобалізації у контексті соціології молоді.
3. Сучасні молодіжні стилі як результат впливу процесів глобалізації.

Розділ 4. Молодь в умовах суспільства ризику

Тема 1. Суспільство, що трансформується, як соціокультурний простір для актуалізації ризикогенних практик молоді. Молодіжні девіації: основні форми та фактори поширення

Питання для самоконтролю

1. Поняття “суспільство ризику”: сучасні інтерпретації
2. Концептуалізація суспільства ризику в роботах У.Бека та Е.Гідденса.
3. Інноваційний ризик як фактор розвитку сучасної молоді.
4. Моделі адаптації молоді до ризику.
5. Роль і функції об’єктивної й суб’єктивної складових фактору ризику в механізмі соціального розвитку молоді.
6. Негативні прояви ризику в молодіжному середовищі: тенденції ескалації й шляхи локалізації.
7. Молодіжні девіації: динаміка та факторна зумовленість.
8. Девіантна поведінка підлітків та молоді як наслідок їхньої схильності до агресії.
9. Асоціальні молодіжні субкультури як феномени девіантної культури.
10. Девіантність і дозвілля. Девіантні стилі поведінки молоді середнього класу.

Тема 2. Молодь як агент політичного поля України: аналіз політичних орієнтацій молоді та факторів, що їх зумовлюють

Питання для самоконтролю

1. Молодь як суб’єкт та об’єкт політичних процесів.
2. Поняття політичної суб’єктності: структура, основні критерії.
3. Політичні орієнтації як показник політичної суб’єктності молоді.
4. Політична соціалізація молоді та чинники, що її забезпечують.
5. Роль вищої освіти у формуванні політично компетентної особистості.
6. Роль молодіжних громадських організацій та рухів у формуванні громадянського суспільства в Україні.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ВИКОНАННЯ КОНТРОЛЬНИХ РОБІТ

Контрольна робота № 2 (за другою частиною курсу). Контрольна робота проводиться в тестовій формі. Тестові завдання до контрольної роботи мають різний ступінь складності, відповіді на них оцінюються в 1, 5 та 10 балів. Максимальна кількість балів за відповіді на тести – 111, які переводяться в 15-бальну шкалу оцінювання за представленою в таблиці схемою.

Таблиця 1

Оцінка за 15-бальною шкалою	Набрана кількість балів
15	105–111 балів
14	98–104 бали
13	91–97 балів
12	84–90 балів
11	77–83 бали
10	70–76 балів
9	63–69 балів
8	56–62 бали
7	49–55 балів
6	42–48 балів
5	35–41 бал
4	28–34 бали
3	21–27 балів
2	14–20 балів
1	7–13 балів
0	0–6 балів

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДЛЯ ПІДГОТОВКИ ДО ЕКЗАМЕНУ

Виконання завдань екзаменаційної роботи оцінюється за **40-бальною шкалою**, виходячи з таких критеріїв:

35–40 балів – студент/студентка продемонстрували системний характер знань із цієї дисципліни; надали повну, послідовну, логічну відповідь із відсутністю помилок; виявили здатність до систематизації, узагальнення та аналізу інформації, до вільного формулювання аргументованих висновків; вміння встановлювати причинно-наслідкові зв'язки.

31–34 бали – студент/студентка продемонстрували знання й розуміння програмного матеріалу в повному обсязі; надали повну, послідовну, логічну, аргументовану відповідь; виявили здатність до систематизації, узагальнення та аналізу інформації, до вільного формулювання аргументованих висновків; припустилися незначних помилок, що не вплинули в цілому на загальне вирішення завдань.

21–30 балів – студент/студентка продемонстрували знання й розуміння тільки основного програмного матеріалу; надали спрощену й неповну відповідь, коли завдання в основному виконані, але студент/студентка не володіють глибоко матеріалом, його/її знання мають розрізнений характер; виявили здатність до систематизації та узагальнення інформації, але неспроможність її аналізувати й формулювати аргументовані висновки; припустилися окремих помилки, що вплинули на загальне вирішення завдань.

11–20 балів – студент/студентка продемонстрували поверховий характер знань основного програмного матеріалу; надали спрощену й непослідовну відповідь; виявили здатність до систематизації та узагальнення інформації, але неспроможність самостійно робити висновки; припустилися суттєвих помилок, що вплинули на загальне вирішення завдань.

0–9 балів – студент/студентка продемонстрували неповний характер знання й розуміння основного програмного матеріалу; надали спрощену й неповну відповідь; виявили нездатність до систематизації та узагальнення інформації; припустилися суттєвих помилок, що значною мірою вплинули на загальне вирішення завдань.

ПИТАННЯ ДО ЕКЗАМЕНУ

1. Молодь у контексті культурологічних теорій.
2. Теоретико-методологічні підходи до аналізу молоді.
3. Теорія конфлікту поколінь З. Фрейда.
4. Молодь в суспільстві ризику: теоретичні інтерпретації.
5. Молодь як соціально-демографічна група.
6. Культурні та структурні перспективи соціологічного аналізу молоді.
7. Стильовий підхід у контексті постмодерністського аналізу молоді.
8. Культурологічний варіант теорії конфлікту поколінь: міжпоколінна взаємодія в концепції М. Мід.
9. Теоретичні передумови стильового аналізу молоді.
10. Основні соціологічні теорії соціалізації: від позитивізму до постмодернізму.
11. Зміна поколінь як довгостроковий чинник ціннісних змін у суспільстві.
12. Соціалізація молоді та ювентизація суспільства як взаємозумовлені процеси.
13. Поняття «покоління». Особливості міжпоколінної взаємодії.
14. Е. Еріксон про детермінанти конфлікту поколінь.
15. Концепція молоді К. Маннгейма.
16. Феномени постфігуративної, кофігуративної та префігуративної культур.
17. Молодість як соціокультурний феномен.

18. Поняття та феномени субкультури молоді.
19. Молодість як стан життєвого циклу особистості.
20. Наступність поколінь як соціальна проблема.
21. Основні механізми, суб'єкти та агенти первинної та вторинної соціалізації особистості.
22. Вік як біосоціальна категорія.
23. Визначення меж молодіжного віку як соціологічна проблема.
24. Молодь та молодість у контексті теоретичних конструктів позитивізму.
25. Психоаналітичні та біологічні трактування молоді.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Молодь у дзеркалі соціології / за заг. ред. О. Балакіревої, О. Яременка. Київ : УІСД, 2001. 210 с.
2. Кутирьова В. І. Молодь в умовах суспільства ризику : навчально-методичний посібник. Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2012. 71 с.
3. Підлісний М. М. Соціологія молоді : навчально-методичний посібник для курсантів денної форми навчання. Дніпро : Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, 2019. 91 с.
4. Сокурянська Л. Г. Соціологія молоді : навчально-методичний посібник. Харків: ВЦ ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2012. 54 с.
5. Соціологія молоді : методичні рекомендації. / Укл. Т. В. Медіна. Чернівці : Рута, 2008. 40 с.
6. Тарабукін Ю. О. Соціологія молоді : курс лекцій. Київ : Фітосоціоцентр, 2001. 376 с.
7. Українське студентство у пошуках ідентичності : монографія / за ред. В.Л. Арбеніної, Л. Г. Сокурянської. Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2012. 520 с.

Посилання на інформаційні ресурси в Інтернеті

- Інститут соціальної та політичної психології АПН України: <http://ispp.org.ua/>
- Інститут соціології НАН України (Київ): <http://i-soc.com.ua/>
- Інститут демографії і соціальних досліджень імені М. В. Птухи НАН України: <http://www.idss.org.ua>
- Журнал «Соціологія: теорія, методи, маркетинг»: <http://i-soc.com.ua/ua/edition/journal/>
- Український соціум. Науковий журнал (Київ): <http://www.ukr-socium.org.ua>
- Центр гендерної культури: <http://www.genderculturecentre.org/>
- Центр Разумкова: <http://razumkov.org.ua/ukr/index.php>
- Фонд «Демократичні ініціативи» імені Ілька Кучеріва: <http://dif.org.ua>
- Київський міжнародний інститут соціології (КМІС): <http://www.kiis.com.ua>
- Український інститут соціальних досліджень імені Олександра Яременка: <http://www.uisr.org.ua/monitoring>
- «Критика» (часопис). Міжнародний огляд книжок та ідей: <https://krytyka.com.ua>
- Журнал соціальної критики «Спільне»: <http://commons.com.ua>
- Міністерство соціальної політики України <http://www.mlsp.gov.ua/labour/control/uk/index>
- Державний інститут сімейної та молодіжної політики: <http://www.dipsm.org.ua/>
- <http://testoteka.ukr.net/>
- <http://tests.kulichki.com/testsdraw.html>
- <https://psi-technology.net/psyttest/>